

1. Aan den vooravond der Revolutie.

De eerste werken van het rijpe Marxisme: „De Ellende der Filosofie” en het „Communistisch Manifest” stammen uit den tijd voor het uitbreken der revolutie van 1848. Daardoor hebben wij hier, naast de voorstelling van den algemeenen grondslag van het Marxisme, tot op zekere hoogte een beeld van den toenmaligen konkreten revolutionairen toestand, en daarom is het doelmatig te onderzoeken, wat de schrijvers dezer beide werken over den staat zeggen, onmiddellijk voor zij hun ervaringen uit de jaren 1848—51 samenvatten.

..... „De arbeidende klasse”, schrijft Marx in „De Ellende der Filosofie”, „zal in den loop der ontwikkeling in de plaats der oude burgerlijke maatschappij eene associatie stellen, die de klassen en hunne tegenstelling uitsluit, en er zal geen eigenlijke politieke macht meer zijn, omdat juist de politieke macht de officieele uitdrukking van de klassentegenstelling binnen de burgerlijke maatschappij is.”

(2de uitgaaf, Stuttgart, 1892, blz. 163.)

Het is leerrijk, dit algemeene aperçu over het verdwijnen van den staat na de opheffing der klassen te stellen tegenover eene andere beschouwing, die Marx en Engels eenige maanden later — namelijk in November 1847 — in het „Communistisch Manifest” geven:

..... „Terwijl wij de algemeenste phasen der ontwikkeling van het proletariaat schetsten, vervolgden wij den meer of minder verborgen burgeroorlog binnen de bestaande maatschappij tot op het punt, waarop deze als open revolutie uitbreekt, en door de gewelddadige neerwerping der bourgeoisie het proletariaat zijne heerschappij vestigt.”

(8ste Uitgave, Berlijn, 1912, blz. 36.)

..... „Wij zagen boven reeds, dat de eerste schrede in de arbeidersrevolutie, de verheffing van het proletariaat tot heerschende klasse, de verovering der democratie is.” „Het proletariaat zal zijne politieke heerschappij gebruiken om aan de bourgeoisie gaandeweg al het kapitaal te ontrukken, alle produktiemiddelen in de handen

van den staat, d. w. z. van het als heerschende klasse georganiseerde proletariaat te centraliseeren en de massa der produktiekrachten zoō snel als mogelijk te vermeerderen." (blz. 44).

Hier vinden wij de formuleering van een der merkwaardigste en belangrijkste ideeën van het Marxisme met betrekking tot den staat, n.l. de idee „der diktatuur van het proletariaat" (zooals Marx en Engels na de Parijsche Commune zeggen), en eene in de hoogste mate gewichtige definitie van den staat, eene definitie, die eveneens tot de „vergeten woorden" van het Marxisme behoort: „De staat, d. i. het als heerschende klasse georganiseerde proletariaat."

Deze bepaling van den staat werd in de gewone propaganda- en agitatie-literatuur der officieele socialistische partijen nooit vermeld. Meer nog. Zij werd zelfs heelemaal vergeten, daar zij met het reformisme onvereinigbaar en een slag in 't aangezicht is van de gewone opportunistische vooroordeelen en kleinburgerlijke illusies over eene vreedzame ontwikkeling der democratie.

Het proletariaat heeft den staat noodig — dat herhalen alle opportunisten, sociaal-chauvinisten en Kautskyanen en verzekeren, dit is de leer van Marx; maar zij „vergeten" er aan toe te voegen, dat ten eerste het proletariaat alleen den afstervenden staat noodig heeft, d. w. z. een staat van een dusdanige gesteldheid, dat hij terstond begint af te sterven en in 't geheel niet anders dan afsterven kan. Ten tweede evenwel heeft de arbeidende klasse noodig een „staat", „d. i. het als heerschende klasse georganiseerde proletariaat."

De staat is een bijzondere machtsorganisatie, een organisatie van het geweld tot neerhouding eener bepaalde klasse. Welke klasse heeft evenwel het proletariaat neer te houden? Natuurlijk alleen de uitbuitersklasse, d. w. z. de bourgeoisie. De arbeidersklasse heeft den staat alleen noodig tot onderdrukking van den tegenstand der uitbuiters; deze onderdrukking te besturen, ze in het leven te roepen, daartoe is alleen het proletariaat in staat, als de eenige tot het laatst, tot het uiterst revolutionaire klasse, als de eenige klasse die in staat is alle arbeidende en uitgebuite elementen in den strijd tegen de bourgeoisie en tot de vervanging van deze te vereenigen.

De uitbuitende klassen hebben de politieke heerschappij noodig in het belang van de instandhouding der uitbuiting, d. w. z. in het zelfzuchtig belang van een verdwijnend kleine minderheid tegen de ontzaglijk groote meerderheid van het volk. De uitgebuite klassen hebben de politieke heerschappij noodig in het belang van de volledige afschaffing dezer uitbuiting, d. w. z. in het belang van de ontzaglijkste meerderheid van het volk tegen de verdwijnend kleine minderheid der hedendaagsche slavenhouders, d. w. z. der grondeigenaars en der kapitalisten.

De kleinburgerlijke democraten, deze zoogenaamde socialisten, die den klassenstrijd vervangen hebben door droomerijen over de verzoening der klassen, stelden zich ook de sociale revolutie op droomerige wijze voor, niet in den vorm van neerwerping der uitbuitende klasse, maar van onderwerping der minderheid onder een meerderheid, die eindelijk haar taak zou hebben begrepen. Deze kleinburgerlijke utopie, die onafscheidelijk verbonden is met het begrip van den boven de klassen staanden staat, voerde in de praktijk altijd tot verraad der arbeidende klassen. Dat toont ons b. v. de geschiedenis der fransche revolutie van 1848 en 1871, dat toont ook de ervaring der deelneming van socialisten in burgerlijke ministèries in Engeland, Frankrijk, Italië en andere landen aan het einde der 19de en in het begin der 20ste eeuw.

Zijn leven lang bestreed Marx dit kleinburgerlijk socialisme, dat nu in de partijen der revolutionaire socialisten en der menschewiki in Rusland zijn wedergeboorte viert. Marx voerde de leer van den klassenstrijd tot de leer der politieke macht, d. w. z. van den staat, konsekvent door.

De omverwerping van de heerschappij der bourgeoisie is slechts door het proletariaat mogelijk, daar dit de bijzondere klasse is, wier economische bestaansvoorwaarden haar tot deze omverwerping voorbereiden en haar de mogelijkheid en de kracht geven deze omverwerping te volbrengen. Terwijl de bourgeoisie de boeren en alle kleinburgerlijke lagen der bevolking versplintert en als stof verwaait, — vereenigt, organiseert en verbindt het proletariaat hen. Het proletariaat alleen is — door zijn economische rol in de massaproductie — in staat, leider te zijn van alle arbeiders.

dende en uitgebuite massa's, die door de bourgeoisie uitgebuit, onderworpen en dikwijls niet minder, maar nog sterker onderdrukt worden dan de proletariërs zelf, maar tot een zelfstandigen bevrijdingskamp niet in staat zijn.

De leer van den klassenstrijd, door Marx in het vraagstuk van den staat en der sociale revolutie aangewend, leidt onvoorwaardelijk tot de erkenning der politieke heerschappij van het proletariaat of zijner dictatuur, d. w. z. van zijn onverdeelde macht, die direkt op het gewapend geweld der massa's steunt. De omverwerping der bourgeoisie is alleen te verwezenlijken door de verheffing van het proletariaat tot heerschende klasse, die in staat is, den onvermijdelijken wanhopigen tegenstand der bourgeoisie te breken en de gezamenlijke arbeidende en uitgebuite klassen voor de nieuwe maatschappelijke orde te organiseeren.

Het proletariaat heeft de staatsmacht nodig, heeft nodig eene gecentraliseerde organisatie der macht, van het geweld, zoowel tot onderdrukking van den tegenstand der uitbuiters als tot het trapsgewijze leiden en opvoeden der groote massa der bevolking, der boeren, der kleine burgers en der half-proletariërs bij de „stichting” der socialistische maatschappij.

Door de opvoeding der arbeiderspartij voedt het Marxisme de voorhoede op van het proletariaat, die in staat is de macht te grijpen en het geheele volk het socialisme tegemoet te voeren, de nieuwe maatschappij te besturen en te organiseeren, en leeraar, leider en bestuurder te worden van alle arbeidenden en uitgebuiten bij de nieuwe vorming van het openbare leven zonder de bourgeoisie en tegen de bourgeoisie. Het in onzen tijd overheerschende opportunisme daarentegen voedt in de arbeiderspartij de zich van de massa losmakende vertegenwoordigers op, de beter betaalde arbeiders, die zich in het kapitalisme „inrichten” en hun eerstgeboorterecht voor een schotel linzen verkoopen, d. w. z. van de revolutionaire rol van leider van het volk tegen de bourgeoisie afstand doen.

„De staat, d. w. z. het tot heerschende klasse georganiseerde proletariaat” — deze theorie van Marx is onafscheidelijk met zijne geheele leer over de revolutionaire histori-

sche rol van het proletariaat verbonden. De bekroning van deze rol is de proletarische diktatuur, de politieke heerschappij van het proletariaat.

Heeft echter het proletariaat den staat, als een bijzondere organisatie der macht tegen de bourgeoisie, noodig, dan dringt zich ook van zelf de vraag op, of het scheppen van zulk eene organisatie mogelijk is zonder eene voorafgaande afschaffing, zonder eene vernietiging der staatsmachine, die de bourgeoisie voor zich zelf geschapen heeft? Tot het stellen van deze vraag voert ons onmiddellijk het „Communistisch Manifest” en daarvan spreekt Marx de ervaring der revolutie van 1848 tot 1851 samenvattende.

2. Wat de Revolutie leert.

In het ons interesseerende vraagstuk van den staat vat Marx de lessen der revolutie van 1848 tot 1851 samen in de volgende woorden, die wij aan zijn werk: „De achtentiende Brumaire van Louis Bonaparte” ontleenen:

..... „Maar de revolutie is grondig. Zij is nog bezig met haar reis door het vagevuur. Zij volbrengt haar taak met methode. Tot aan den 2den December 1851” (den dag van den coup d'état van Louis Bonaparte) „had zij de eene helft van haar voorbereiding voleindigd, zij voleindigt nu de andere. Zij voltooide eerst de parlementaire macht om haar te kunnen omverwerpen. Nu, nu zij dit bereikt heeft, voltooit zij de uitvoerende macht, brengt deze tot haar zuiversten vorm, isoleert haar, stelt haar als eenig voorwerp tegenover zich, om al hare krachten van vernietiging tegen haar te concentreeren”. (Door ons onderstreept). „En wanneer zij deze tweede helft van haar voorbereidend werk heeft volbracht, zal Europa van haar stoel opspringen en jubelen: Braaf gewoeld, oude mol!”

„De uitvoerende macht met haar ontzaggelijke bureaucratie en militaire organisatie, met hare in breede lagen opgebouwde, kunstmatige staatsmachinerie, een leger van een half millioen beambten naast een armee van een tweede half millioen, dit vreeselijk gedrocht van parasieten dat zich als een netwerk om het lichaam,

der fransche maatschappij slingert en al haar poriën verstoppt, ontstond in den tijd der absolute monarchie, bij het verval der feudaliteit, dat het hielp verhaasten." De eerste fransche revolutie heeft de centralisatie ontwikkeld, „maar tegelijk den omvang, de attributen en de handlangers der regeeringsmacht. Napoleon voltooidde deze staatsmachine. De legitime monarchie en de Julimonarchie voegden aan haar niets toe dan een grootere verdeling van den arbeid".....

..... „De parlementaire republiek ten slotte zag zich in haar strijd tegen de revolutie gedwongen, met de maatregelen tot onderdrukking ook de middelen en de centralisatie der regeeringsmacht te versterken. Alle omwentelingen maakten deze machine meer volkomen in plaats van ze te breken". (Door ons onderstreept). „De partijen, die afwisselend om de heerschappij streden, beschouwden de inbezitneming van dit ontzagelijke staatsgebouw als de voornaamste buit van den overwinnaar."

(De achttiende Brumaire van Louis Bonaparte. 4de Uitgave, Hamburg 1907. blz. 18—90).

In deze merkwaardige beschouwingen doet het Marxisme in vergelijking met het „Communistisch Manifest" een ontzaglijke schrede vooruit. Daar wordt de vraag naar den Staat pas geheel abstrakt, in de algemeenste begrippen en uitdrukkingen opgeworpen. Hier wordt het vraagstuk concreet aangepakt, en er wordt een buitengewoon preciese, bepaalde, praktisch tastbare slotsom getrokken: alle vroegere revoluties maakten de staatsmachine meer volkomen, men moet haar evenwel stuk slaan, breken.

Deze slotsom is het belangrijkste en meest grondleggende in de leer over den staat van Marx. Maar juist dit grondleggende is niet alleen door de toonaangevende officieele sociaal-demokratische partijen vergeten geworden, maar het werd ook door den voornaamsten theoreticus der tweede Internationale K. Kautsky (zooals wij later zien zullen), zelfs verwrongen.

In het „Communistisch Manifest" zijn de algemeene resultaten der geschiedenis samengevat, die ons er toe dwingen, in den staat een werktuig der klasseheerschappij te zien, en die

ons tot het onvoorwaardelijke besluit voeren, dat het proletariaat de macht der bourgeoisie niet omverwerpen kan, zonder zich eerst van de politieke macht te hebben meester gemaakt, zonder de politieke heerschappij veroverd te hebben, zonder den staat in het „als heerschende klasse georganiseerde proletariaat" veranderd te hebben; — en dat deze proletarische staat terstond na zijn behaalde zege beginnen moet af te sterven, omdat in eene maatschappij zonder klassentegenstellingen de staat overbodig en onmogelijk is. Hier wordt de vraag niet opgeworpen, van welken aard — van het standpunt der historische ontwikkeling — de vervanging van den burgerlijken staat door den proletarischen moet zijn.

En juist deze vraag stelt Marx en lost haar op in het jaar 1852. Zijne filosofie, het dialektisch materialisme, getrouw neemt Marx als grondslag de historische ervaring der groote revolutie-jaren 1848—1851. De leer van Marx is — zooals overal — ook hier een door diep filosofisch inzicht en rijke kennis der geschiedenis belichte samenvatting der ervaring.

Het vraagstuk van den staat wordt concreet gesteld: Hoe is de burgerlijke staat, deze voor de heerschappij der bourgeoisie noodzakelijke machine historisch ontstaan? Van welken aard zijn hare veranderingen, welke is haar evolutie in den loop der burgerlijke revoluties en tegenover het zelfstandig optreden der onderdrukte klassen? Wat is de taak van het proletariaat ten opzichte van deze staatsmachine?

De gecentraliseerde staatsmacht, eigen aan de burgerlijke maatschappij, ontstond in den tijd van den ondergang van het absolutisme. Deze staatsmachine wordt vooral door twee instellingen gekenmerkt: door het leger van beampten en door het staande leger van soldaten. In de werken van Marx en Engels is meermalen sprake, hoe deze instellingen met duizend draden aan de bourgeoisie verbonden zijn. De ervaring van iederen arbeider stelt hem dezen band metanschouwelijke en diepe klaarheid voor oogen. De arbeidersklasse leert aan eigen lichaam dezen band kennen, — daarom begrijpt zij ook met een zoo groot gemak de wetenschap van de onvermijdelijkheid dezer verbinding en

maakt zich zoo zeker deze wetenschap eigen, — eene wetenschap, die de kleinburgerlijke demokraten of in hun onwetendheid lichtzinnig negeeren of, nog lichtzinniger, „in het algemeen” als waar erkennen, maar waaruit zij de juiste praktische gevolgtrekkingen vergeten te trekken.

Het leger van beambten en het militaire leger, dat is de „parasiet” op het lijf der burgerlijke maatschappij, een parasiet, voortgebracht door de innerlijke tegenstellingen die deze maatschappij verscheuren, vooral echter een parasiet, die de levensporieën „verstopt”. Het tegenwoordig in de officieele sociaal-democratie algemeen gangbare Kautskyansche opportunisme houdt de opvatting, dat de staat een parasiteerend organisme is, voor een meening speciaal en uitsluitend van het anarchisme. Dit verknoeien van het Marxisme past natuurlijk die kleine burgers uitstekend, die het socialisme met hun „vaderlandsverdediging” en „godsvrede” zoo ver gebracht hebben, dat het op ongehoord schaamteloze manier den imperialistischen oorlog rechtvaardigt en goed praat, — maar, desniettemin, het blijft absoluut een verknoeien.

Door alle burgerlijke revoluties, die Europa sinds den val van het feodalisme in groot aantal heeft beleefd, loopt de ontwikkeling, volmaking en versterking van dit beambten- en soldaten-apparaat. Vooral de kleine burgerij wordt naar den kant der groote bourgeoisie getrokken en aan haar onderworpen met behulp van dat apparaat, dat aan de bovenste lagen van den boerenstand, der kleine handwerkers, der kleine winkeliers enz. betrekkelijk gemakkelijke, goed betaalde en eervolle betrekkingen biedt en hen boven het volk verheft. Men zie maar eens, wat in Rusland in het halve jaar na den 27sten Februari 1917 heeft plaats gehad: de ambtenaarsbetrekkingen, die vroeger voornamelijk aan de behoudendste elementen, de zwarte honderd, ten deel vielen, werden nu de buit der kadetten, der menschewiki en der revolutionaire socialisten. Aan geen enkele ernstige hervorming werd eigenlijk gedacht, men verschoof alles „tot aan de constitueerende vergadering”, — met de constitueerende vergadering wederom troostte men het volk — bij het einde van den oorlog! Met de verdeeling van den buit, het bezetten der posten van minister, adjunkt-minister, gou-

verneur-generaal enz. enz. werd niet getalmd, daarmee werd op geen constitueerende vergadering gewacht! Het spel met de combinaties ter samenstelling der regeering was slechts een beeld van die deeling en nieuwe verdeeling van den buit, die zoowel boven als beneden, over het geheele land, zoowel in het centrale als in het plaatselijke bestuur plaats had. Het resultaat, het objektieve resultaat van het halve jaar van den 27sten Februari tot den 27sten Augustus is: de hervormingen verschoven, de verdeeling der ambtenaarsposten tot stand gebracht, en „de fouten” in de verdeeling door nieuwe verdeeling goedge maakt!

Maar hoe meer „nieuwe deelingen” in het beambten-apparaat onder de verschillende burgerlijke en kleinburgerlijke partijen plaats hebben (onder de kadetten, revolutionaire socialisten en menschewiki — als men bij het voorbeeld van Rusland blijft), des te duidelijker wordt aan de onderdrukte klassen, en aan het proletariaat aan hun hoofd, hun onverzoenlijke vijandschap tegen de geheele burgerlijke maatschappij. Voor alle burgerlijke partijen, zelfs voor de meest democratische en de „revolutionair-democratische” onder hen, ontstaat de noodzakelijkheid de maatregelen tot onderdrukking van het revolutionaire proletariaat te vermeerderen, het onderdrukkingsapparaat, dat is dus de staatsmachine, te versterken. Deze gang der gebeurtenissen dwingt de revolutie, alle „krachten tot vernietiging” tegen de regeeringsmacht te concentreeren, en noodzaakt haar ook, niet naar de verbetering der staatsmachine, maar naar haar vernieling en vernietiging te streven.

Niet door logische ontleding, maar door den werkelijken gang der gebeurtenissen en de levenservaring van 1848 tot 1851 is men tot deze precieseering van de taak van het proletariaat gekomen. Hoe streng Marx op den grondslag van de feiten der historische ervaring blijft staan, kan men daaruit zien, dat hij in 1852 de vraag nog niet kon kreet opwerpt, waardoor deze tot vernietiging bestemde staatsmachine vervangen worden moet. In dien tijd leverde de ervaring nog geen materiaal voor deze vraag, die eerst later, in 1871, door de geschiedenis op de dagorde werd geplaatst. In 1852 kon men alleen nog maar met de exactheid van een natuurwetenschappelijk verschijnsel waar-

nemen, dat de proletarische revolutie tot de taak gekomen was, alle „krachten van vernieling te concentreren” om de staatsmachine te „breken”.

Hier kan de vraag opkomen, of Marx deze ervaringen, waarnemingen, besluiten mag generaliseeren en ze op wijder gebieden mag overdragen dan die, welke de geschiedenis van Frankrijk in een tijdruimte van drie jaren, 1848—1851, biedt. Wij willen om deze vraag te onderzoeken, eerst aan eene opmerking van Engels herinneren en dan tot de feiten zelf overgaan.

..... „Frankrijk”, schreef Engels in zijne voorrede tot de derde uitgaaf van den „18de Brumaire”, „is het land waar de klassenstrijden der geschiedenis meer dan elders iedere maal tot de beslissing worden uitgevochten, waar dus ook de wisselende politieke vormen, binnen welke zij zich bewegen en waarin hun resultaten zich samenvatten, in de scherpste omtrekken zijn afgedrukt. Middelpunt van het feodalisme in de middeneeuwen, het voorbeeldige land der enkelvoudige, boven de standen zwevende monarchie sinds de renaissance, heeft Frankrijk in de groote revolutie het feodalisme verpletterd en de zuivere heerschappij der bourgeoisie gegrondvest in een klassieke vorm zooals geen ander europeesch land. En ook de strijd van het opkomende proletariaat tegen de heerschende bourgeoisie treedt hier in eene, elders onbekende, scherpe vorm op.”

(De 18de Brumaire, derde druk, Hamburg 1885, blz. 1).

De laatste opmerking is in zoover verouderd, omdat sinds 1871 in den revolutionairen strijd van het proletariaat een tusschenpoos is ingetreden, al zal deze onderbreking — zoo lang zij dan duren moge — geenszins de mogelijkheid wegnemen, dat Frankrijk in de komende revolutie zich zal manifesteren als het klassieke land van den klassenstrijd tot het beslissend einde.

Maar werpen wij een algemeen blik op de geschiedenis der verst gevorderde landen aan het einde der 19de, aan het begin der 20ste eeuw. Wij zullen dan zien, dat langzamer, veelvormiger, op veel breeder basis ook hier hetzelfde proces zijn loop neemt: aan den eenen kant vorming van de „parlementaire macht”, zoowel in de republikeinsche

landen (Frankrijk, Amerika, Zwitserland), als ook in de monarchale (Engeland, tot op zekere hoogte Duitschland, Italië, de Skandinavische landen), aan den anderen kant strijd om de macht van de zijde der burgerlijke en kleinburgerlijke partijen, die, bij onveranderde basis der burgerlijke maatschappelijke orde, de buit der ambtenaarsposten met elkaar verdeelen en opnieuw verdeelen, — en ten slotte vervolmaking en versterking der „uitvoerende macht”, van het beambten- en militairen-apparaat.

Het is aan geen twijfel onderhevig, dat dit in 't algemeen de trekken der nieuwste ontwikkeling der kapitalistische landen zijn. Binnen een tijdruimte van drie jaren, van 1848 tot 1851 vertoonde Frankrijk in snellen, scherp en geconcentreerden vorm hetzelfde ontwikkelingsproces, dat aan de geheele kapitalistische wereld eigen is.

In 't bijzonder echter vertoont het imperialisme, de periode van het bankkapitalisme, het tijdvak van de ontzaggelijke kapitaalmonopoliseering, het tijdvak van het uitgroeien van het gemonopoliseerde kapitalisme tot het door den staat gemonopoliseerde kapitalisme, eene buitengewone versterking van de „staatsmachinerie”, zoowel als een ongehoorden aanwas van haar beambten- en soldaten-apparaat, verbonden met eene verscherping van de onderdrukkingsmaatregelen tegen het proletariaat, — en dit in de monarchale landen precies zooals in de meest vrije republieken.

De wereldgeschiedenis voert ons nu zonder twijfel in onvergelijkelijk grooter mate dan in 1852 naar eene „concentratie van alle krachten” der proletarische revolutie tot het „verbreken” der staatsmachine.

Wat zal het proletariaat in hare plaats stellen? Leerrijk is het materiaal, dat de Parijsche Commune ons daarover geleverd heeft.